

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת חיי שרה תשע"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תשע"ג

בסעודה שלישית

להסתכל ולהשתדל שיהיה לו בן ובת כמו בית הלל, וסימנין (שמות ט-כז) הוי"ה הצדיק עכ"ל. ומקורו בזוה"ק (רע"מ צו לד.) זכאה איהו מאן דאקריב אתון דהוי"ה, ביה ובאתתיה ובבריה ובברתיה ע"ש. ואם כן אחר שקיים אדם מצות פריה ורביה בבן ובת אז נשלם אצלו השם הוי"ה.

והנה אברהם ושרה זכו, ושכינה שרויה ביניהם, אותיות י"ה, וכשנולד להם יצחק ניתוסף אות ו', ועדיין לא היה ביניהם כל השם, שחסר מהם אות ה', אבל הוי"ה ברך את אברהם 'בכל', שנשלם אצלם כל השם בשלימותו, ומזה ראייה שבת היתה לו לאברהם, ועל ידה נשלם השם. - והנה השם הוי"ה במילואו בגמטריא 'בכל' (י"ד ה"ה ר"ו ה"ה), וזהו והוי"ה ברך את אברהם 'בכל', בן היה לו לאברהם, שנשלם אצלו השם הוי"ה במילוי ב"ן.

אמנם אכתי יש להבין הלא בכל מחלוקת אמרינן אלו ואלו דברי אלקים חיים (עירובין יג.), ואיך יוצדק זאת כאן, דחד אמר שהיתה לו בת, וחד אמר שלא היתה לו בת, והיא פלוגתא במציאות. ונראה דמבואר במדרש תלפיות (אות י"ד ענף יצחק) בשם ספר קרבן שבת (דף א) דיצחק היה לו נשמת נוקבא דהיינו נשמת חוה, ובשעת העקידה פרחא אותה הנשמה שהיה לו מקדם ובא לו לתוך האיל, ובשחיתת האיל נחשב כמו שנשחט יצחק כי שם היתה נשמתו שפרחה ממנו, ובא לו נשמה חדשה מסטרא דדוכרא ע"כ. (ושורש הדברים הם גם כן בשער הפסוקים להארי"י הק' פ' בראשית סימן כ"א). ובאור החיים הק' (כב-ב) כתב, דלכן נאמר אחר פרשת העקידה, ויוגד לאברהם לאמור הנה ילדה מלכה וגו', שנולדה רבקה בת זוגו, כי עד עתה לא היה ראוי לנשואין ע"ש.

וכן כתוב באור החיים הק' על הכתוב, שוב אשוב אליך כעת חיה, והנה בן לשרה אשתך (יח-י), דכשנולד יצחק לא היה

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל (כד-א). ובכלי יקר הקשה דלכאורה יצא מן הימים' היו ליה למימר, ולא 'בא בימים', שהרי כבר עברו רוב ימי חייו. ובגמרא (בבא בתרא טז:) מאי בכל, רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת. רבי יהודה אומר שהיתה לו בת, אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה ע"כ. וברש"י בכל עולה בגימטריא בן, ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה ע"כ. ויש להבין הלא זיל קרי ביה רב שאברהם הוליד את יצחק, ולמה הוסיף לרמוז כאן עוד בדרך גמטריא.

ומתחלה נבאר דעת רבי יהודה שהיתה לו בת, איך נרמוז זאת במזה שאמר וה' ברך את אברהם בכל. ויש לומר דאיתא בגמרא (סוטה יז.) איש ואשה זכו שכינה ביניהם [שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן, יו"ד באיש וה"י באשה] ע"כ. ולכאורה עדיין חסר מחצית השם של אותיות ו"ה. ובקול אליהו להגר"א (בפרשתנו) כתב, כי בהיות שתיקנו חכמים ליתן 'כתובה' לאשתו בזה נשלמו אותיות ו"ה, כי השורש של כתובה הוא כתב, וניתוספו אותיות ו"ה להשלים את השם. וזהו שאמר הכתוב בפרשתנו (כה-ה) ולבני הפלגשם אשר לאברהם נתן אברהם מתנות, וברש"י הפלגשם חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת, היא הגר היא קטורה, נשים בכתובה, פלגשים בלא כתובה (סנהדרין כא.) וכו' (בר סאד-ד) ע"כ. והכוונה דכיון שלא היתה אלא פלגש אחת למה כתיב פלגשים, לזה מוסיף רש"י כי פלגשים שורה ביניהן שם י"ה שבין איש ואשה, אולם מאחר שאין להם כתובה חסר אצלן אותיות ו"ה, ולכן כתיב 'פלגשם' אותיות 'פלג שם', שיש אצלן רק מחצית השם עכ"ד. (וכן הוא גם בתורת משה בפרשתנו צ.).

אמנם בלקוטי הש"ס להאריז"ל (יבמות סא:) כתב, הנה האדם ואשתו הם רומזים לשם י"ה, וכשיש לו בן הוא ו', וכשיש לו בת הוא ה', והרי הוי"ה שלם, ועל כן חייב אדם

ומעתה יש לומר כי אברהם נביא ה' ידע כי נברא בתחלת הבריאה איל מיוחד עבורו, אילו של אברהם אבינו. והשיג כי נשמתו של יצחק הוא נשמת נוקבא, שאינו ראוי להוליד, והרי הבטיחו ה' כי ביצחק יקרא לך זרע, על כן ברא ה' איל מיוחד, שכאשר יגיע זמנו יתחלף נשמתו, ויכנס לתוך האיל הזה שהזמין ה' מתחלה. ואם כי לא ידע מתי יהיה זה, ובאיזה מאורע יתהווה, אבל עצם הדבר השיג, כי נשמת יצחק תכנס באיל זה שנברא בערב שבת בין השמשות.

והנה יצחק ראה שאברהם הולך להקריב קרבן, שהרי המאכלת הוא בידו, ועלה בדעתו והרהר שיתכן שהוא יהיה הקרבן לה', אך כאשר ראה את האש וריבוי העצים, אם כן עומד אברהם להקריב קרבן עולה שהיא כליל לאשים, והרי בעולה כתיב 'זכר' תמים יקריבנו (ויקרא א-2), והרי עיקר האדם הוא נשמתו, ויש לו נשמת נוקבא, ואם כן אין הוא ראוי לעולה, ואיזה השה לעולה. ובשלמא אי היה אברהם הולך להקריב חטאת ואשם שהם נקבות, שפיר הוא מבין שמביא אתו עמו המאכלת, אבל הנה האש והעצים, שזה מורה שרוצה להקריב עולה שהיא כליל, אם כן איזה השה לעולה.

והשיב לו אברהם, שהקב"ה כבר הכין בתחלת הבריאה שה מיוחד אשר בו יתן ה' את נשמת נוקבא שלו ויחליפו בנשמת דוכרא, וממילא יהיה ראוי להקרבת עולה. וזהו שאמר לו, ה' יראה לו 'השה', אותו השה הידוע שנברא ערב שבת בין השמשות עבורו, יזמין כעת אותו ויחליף שם נשמתו, וממילא יהיה מוכשר 'לעולה בני', שהוא יהיה העולה. (ואם כי באיל זה יש נשמת נקבה של יצחק, מכל מקום שורש נפש בהמה אינה נשמה, ושפיר ראוי להקרבה לעולה).

*

עוד יש לומר דהנה בתחלת הפרשה כתיב, ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה (כג-א). וברש"י כולן שוין לטובה ע"כ. ובאמת רוב שנותיה עברו בצער, שהיתה עקרה ולא ילדה, ומי שאין לו בנים חשוב כמת, רק בסוף ימיה נפקדה לטובה. וכמו שכתוב בבעל הטורים 'ויהיו חיי שרה, דמנין 'ויהיו' היו עיקר חייה משנולד יצחק, דבת תשעים היתה כשנולד, וכל ימיה היו קב"ץ (וזה"ק חיי קבג) ע"ש. וגם נלקחה לבית פרעה ולבית אבימלך, ואיך אמרו שכולן היו שוין לטובה.

אמנם כבר כתבו המפרשים, כי מאתו לא תצא הרעות, וה' הוא מקור החסד, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ולפעמים הרעה בעצמו זהו טובתו, לזכך אותו, ולהכניע יצרו, ולטהר נשמתו. ולפעמים מתגלה אחר כך ברבות הזמן שלא היה בזה רעה כלל אלא טובה רבה. ולכן אמרו (ברכות ס:) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה ע"ש. וכמו כן בשרה אמנו, שמה שנלקחה לבית פרעה היתה בזה טובה עצומה, כדאיתא במדרש (ויק"ר

ראוי להוליד כי בא מסטרא דנוקבא, ובמעשה העקידה זכה לנפש הראויה להוליד. והוא שרמו במאמר המלאך, שוב אשוב אליך כעת חיה והנה 'בן לשרה', פירוש מסטרא דנוקבא. ואמר אשוב 'אליך', פירוש פעם ב' ישוב אליו פירוש לבחינת אברהם שהוא עלמא דדוכרא, וזה היה בעקידה דכתיב (להלן כב יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו', ושוב אשוב הם ב' פקידות, פקידה א' שיהיה בעולם יצחק, ב' שתהיה לו נפש היולדת ע"כ.

ומעתה יש לומר דבאמת לא היתה בת לאברהם אלא בנו יחידו יצחק, אך בן זה עצמו היתה לו לבת, כי בא מסטרא דנוקבא, והוא בן לשרה, דוגמת שרה, ושפיר אלו ואלו דברי אלקים חיים. ולכן הקדים הכתוב ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, כהקדמה על מה ששלח את אליעזר למצוא זיווגו של יצחק, דלכאורה הלא קיים אברהם ויצחק כל התורה, ובן שמונה עשרה לחופה (אבות ה-כא), ולמה המתין עד היותו בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה (כב-ב). אך לפי מה שנתבאר יש לומר כי הכיר אברהם שנשמתו של יצחק מסטרא דנוקבא ואינו ראוי להוליד. ובהיות שהבטיחו ה' כי ביצחק יקרא לך זרע (כא-יב), בודאי שה' יחליף נשמתו בנשמת דוכרא, והוצרך להמתין עד שבא תמורתו נשמת דוכרא, אשר זה נתהווה במעשה העקידה. וזהו שהקדים, ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, שהיתה לו בת, היינו שייצחק היה נשמת נוקבא מתחלה, וכאשר הזקין יותר ברכו ה' בכ"ל בגימטריא ב"ן, שנשנתה לנשמת דוכרא להיות לו לבן. וזה נתהווה רק אחר שנעשה אברהם זקן 'בא בימים', רומז למעשה העקידה שהיה אחר שבא בדרך שני ימים, עד שביום השלישי ראה את המקום מרחוק (כב-ד), ואז ברך ה' את אברהם בכל, בגימטריא ב"ן, שנתהווה יצחק לבן בנשמת דוכרא. והוצרך אברהם להמתין עד שהבת הזאת יהיה לו לבן, ואז השתדל להשיאו אשה.

*

ובזה היה נראה לבאר בפרשת העקידה, ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי, ויאמר הנני בני, ויאמר הנה האש והעצים ואיזה השה לעולה, ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני, וילכו שניהם יחדיו (כב-ז). ויש להבין שאלתו של יצחק ותשובתו של אביו. וגם למה לא שאל יצחק גם על המאכלת, רק על האש והעצים (עיי' תפארת שלמה במאמרי חג הסוכות). ונראה דמבואר במשנה (אבות ה-ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות וכו', ואילו של אברהם אבינו ע"ש. ויש להבין למה נצרכה בריאה חדשה לאיל זה, שתהא עומדת חי מאות בשנים עד זמן העקידה, וכי לא סגי להקריב תחתיו איל סתמא. אך לפי מה שנתבאר דנשמת יצחק היתה נשמת נוקבא, ובשעת העקידה פרחה אותה הנשמה ונכנסה לתוך האיל, ונשמה קדושה כזו של יצחק לא יתכן שיכנס בבהמה פשוטה, על כן הוצרך ה' לברוא בתחלת הבריאה איל מיוחדת שתהא ראוייה להכנס בה נשמה גבוהה כזו שהיתה נשמת יצחק. (ועיי' בזה בשמן ראש ליל ב' דסוכות תשס"ו).

ל-ה) שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערובה, ונגדרו כל הנשים בזכותה, שלא נמצא בישראל במצרים אחד מהן פרוץ בערובה ע"ש. וגם מה שנמנע ממנה פרי בטן עד ימי הזקנה, היתה לטובתה, כדי שתוכל להוריד נשמת יצחק אבינו אחר שזיככה עצמה רוב ימי חייה. וגם אחר ריבוי תפלות יום יום עד שנולד יצחק, אשר כל זה סייע ליצחק להיות עולה תמימה. ולכן העידה התורה על שרה, שני חיי שרה, שבגודל אמונתה בה' היו אצלה כל ימיה שוין לטובה, שקיבלה הכל כטוב הנראה והנגלה.

והנה לפעמים עוברים ימי האדם, ואינו רואה בעיניו הגשמיים הטובה שהיתה טמונה בהרעה, ורק לעתיד יתגלה, וכמו שפירש בצ"ח בשם המגיד מבראד ז"ל מאמרם (פסחים ג.) לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב, שהכוונה היא כי בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו דין, אבל לעולם הבא כולו הטוב והמטיב, יראה למפרע שכולו היה מדת טובה, והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב ע"ש.

אך לפעמים מתגלה להאדם בעצמו אחר זמן, הטובה הגדולה שהיתה בתוך הרעות, כמו שאמרו (ברכות שם) רבי עקיבא הוה אויל באורחא, מטא להדיא מתא בעא אושפיזא, לא יהבי ליה, אמר כל דעביד רחמנא לטב. אזל ובת בדברא [ולן בשדה], והוה בהדיא תרנגולא [להקיצו משנתו] וחמרא ושרגא, אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכליה לחמרא, אמר כל דעביד רחמנא לטב. ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא, אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה [אילו היה נר דלוק היה הגייס רואה אותי, ואילו היה החמור נוער או התרנגול קורא, היה הגייס בא ושובה אותי] ע"כ.

וכן אמרו (נדה לא.) מאי דכתיב (ישעיה יב-א) אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן, התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני. והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב (תהלים עב-יח) עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם, אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו ע"ש.

והכתוב אומר (שמות לד-בג) וראית את אחורי ופני לא יראו, וכתב בתורת משה (שם רג.) לרמוז, כי הנח אנו רואים כמה דברים סיבות מסיבות שונות הנעשים בארץ מתחת, אשר אנו מתמיהים למה עשה השי"ת ככה, אבל לאחר רבות הזמן, אנו רואים ומבינים למפרע הכל כאשר לכל, כל הסיבות תכלית כוונתם, כי כולם היה הכנות כדי שיעשה דבר גדול כזה, וכאשר היה בנס פורים, הריגת ושתי, ולקחת אסתר, וכל

הסיבות שהסביבו לדבר הזה, והכל היה הכנה להצלת ישראל, אבל קודם שנעשה פתגם המלך אין אנו מבינים, רק מאמינים כי בלי ספק לא דבר ריק הוא, רק ממנו טעם הדבר כמוס ונעלם, וזה האמונה טובה גדולה הוא לנו כי מקבלין שכר על האמונה. וזה וראית את אחורי, לאחר שנעשה תכלית הדבר, תראה ותבינו למפרע מה שהיה ומה שנעשה, אבל לפני לא יראו, קודם עשיית הדבר לא יראו ולא יבינו תכליתו, וזהו לפני לא יראו ודפח"ח.

ודבר זה צריך להיות תמיד נגד עיני בני אדם, כי מאתו לא תצא הרעות, וכל מה דעביד רחמנא לטב, ואם כי לפי שעה אינו רואה ומבין הטובה הגנוזה בה, מכל מקום רוב פעמים במשך הזמן יכיר בעצמו שכן היה. וכאשר יעבור איזה זמן ויביט לאחוריו השתלשלות הדברים, יראה במו עיניו, שכל דבר היה סיבה לטובה שבאה אחריו.

והם מעשים בכל יום, הפועל שפטרו אותו מעבודתו, ונשאר בלי פרנסה, וכואב לו מצבו, ושוב התחיל לעסוק במסחר בעצמו והצליח מאד ונעשה עשיר, ומתגלה לו הטובה העצומה במה ששלחו אותו מעבודתו, שאם לא שלחוהו עדיין היה פועל ושכיר יום עד היום הזה. וכמו כן בזיווגים, שהאדם חוזר אחר שידוך פרטי, ולא השיגו, ומצטער עליה, וברבות הימים כשרואה מה נעשה עם הזיווג ההוא, שהם מחוסרי בנים ל"ע, או עוסקים ברפואות, או שלמו חייהם בקוצר ימים, הוא מודה ומשבח לה' שהצילו מזה. וכמה פעמים האדם מתרעם על מר גורלו, אך זאת משום שמביט הוא רק על ההוה המר, וכאשר הוא מזקין הוא רואה כי רבים מן המקרים שעליהם הצטער בעת התרחשותם, בעצם היו לטובה, ועתה הוא מאושר בזכותם.

ובדרשות רבינו יוסף נחמיה (דף תג) פירש בזה, ואברהם זקן בא בימים, אברהם שנתנסה כל חייו בנסיונות רבות, כאשר זכה להיות זקן, ראה והבין כי ה' ברך את אברהם בכל, גם מה שהיה נראה בזמנו כרע, היה לו לברכה. וזהו שאמר איוב (לו-א) אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק, אילו יכולתי להסתכל למרחוק ולראות את סוף כל המעשים, אזי לא הייתי מתרעם על מעשי ה' עמי, אלא לפועלי אתן צדק ע"כ.

אמנם נראה דזהו מדריגה קטנה לומר על אברהם שכאשר נעשה זקן אז הבחין להכיר שה' ברך אותו בכל, כי דבר זה רואים גם בני אדם פשוטים. אך צדיקים זוכים שגם בימי נעוריהם הם מציינים נגד עיניהם, איך יהיו רואים הם עצמם הדברים בימי זקנתם כשיסתכלו על זה למפרע. - וזה נוגע לא רק למאורעות שונות שעוברים במשך ימי חייהם לקבלם בשמחה, אלא הם מסתכלים כן על כל פעולותיהם. ולדוגמא, דרכן של בני אדם בימי נעוריהם הם שואפים לבלוע את כל העולם בידיהם, להרבות הון ועושר, יש לו מנה רוצה מאתים, ולא ייעף ולא ייגע לעשות כל מה שיכולים לצורך זה.

רק בא בימים, היה מסתכל על כל דבר כמו שרואה אותו זקן שעבר כבר ימי חיי הבלי העולם, ולכן וה' ברך את אברהם בכל, הכיר והבין שבכל מה שעובר עליו יש בה ברכה, וכולן שוין לטובה.

ומדריגה זו היתה גם בשרה אמנו, שדרשו עליה חז"ל (ב"ר נח-א) בת ק' כבת כ' לחטא, מה בת כ' לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא ע"ש. ואין היקש למחצה, שגם בהיותה בת כ' היתה כבת ק', והיינו כמו שרואין בני אדם את החיים כאשר מגיעים לימי זקנה, כן היתה שרה עוד בימי נעוריה כאשר היתה בת כ', ולכן היו כל ימיה שוין כולן לטובה.

ונראה דלכן מאריך ה' ימי הצדיקים, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו (תהלים צב-טז). וכבר האריך בזה בהקדמת שו"ת חתם סופר, דהלא הצדיקים כבר השלימו ימיהם, ולאיהו צורך הם מאריכים ימים. וכתב שזהו רק כדי להדריך בני דורם ע"ש. ויש לומר כי בימי הזקנה מתאמת אצל האדם איך שכל מעשי ה' ישרים, שרואים אז למפרע המאורעות שעברו בצורה אחרת, איך הרעות היו לטובות. ובהיות שהצדיקים עליהם מוטל להדריך אחרים באמונת אלקי עולם, על כן ה' מאריך ימיהם לראות כל זאת בעיני עצמם, הן בחיי עצמם והן בחיי אחרים, איך שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, כדי שיוכלו למסור זאת לשומעי לקחם. וזהו עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, והסיבה לזה שמאריכין ימים, הוא להגיד ולפרסם וללמד לאחרים, כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו, כי ברבות הימים מכירים כי הכל היה לטובה, ומאתו לא תצא הרעות והעוללה.

ויש לומר דזהו שאמר הכתוב (תהלים קלט-ה) אחר וקדם צרתני, דאיתא בספר בני שלשים, שמעתי בשם הצדיקים זצ"ל, ואברהם זקן בא בימים, מיעוט ימים שנים (גדה לה:), הפירוש שבא בשני ימים, ביום הלידה וביום המיתה, סוד אמרם ז"ל (אבות ג-א) דע מאין באת ולאן אתה הולך ע"ש. והיינו שהיה זוכר תמיד שני ימים, יום לידתו, לדעת בשביל מה ירד לזה העולם השפל, כדי לתקן את עצמו ולהשלים תפקידו המיועד לו כאן בעולם הזה, ויום מיתתו, שעתידי ליתן דין וחשבון. גם יש לומר שבכל יום מימי חייו, עלה על דעתו עוד יום עמו, היינו יום המיתה, שיהיו כל פעולותיו באופן שיהיה עולה לו לרצון גם ביומו האחרון. וזהו אחר וקדם צרתני, תכלית הצלחת יצירת האדם, הוא לזכור תמיד על שני הימים הללו, יום הלידה ויום המיתה, אשר הם אחר וקדם, ועבור זה צרתני.

רודפים אחר כסף וזהב ותאות הגוף, שואפים להרבות כבודם וכו'. אבל כאשר הם באים בימי זקנה, וחוזרים ומסתכלים למפרע איך עברו ימיהם, כמה יגיעות וטירחות ועגמת נפש וחלישות הדעת היה להם עבור זה, הם מתחרטים על מה שבילו ימיהם בהבל וריק.

וכמו שדיברנו כמה פעמים בעומק מאמרם ז"ל לעולם ירגיז אדם יצר טוב וכו', אם לא נצחו יזכיר לו יום המיתה (ברכות ה.), שיתן האדם לנגד עיניו כאשר יגיעו ימי זקנותו, והוא שוכב על מטתו ביומו האחרון באפיסת כח, ומחזיר ברעיוניו איך עברו ימי חייו, הוא רואה שעוזב את הונו כאן, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב, ומתבונן כמה ימים ושנים עמל עבור זה, כמה מחלוקת היה לו עבור כסף זה, כמה עגמת נפש היה לו במסחריו, ומה יש לו מזה כעת, עוזב הונו לאחרים שיבזבו אותם כרצונם, ועבור זה עמלתי, לא נשאתי ונתתי באמונה, הרביתי מחלוקת ושנאה. - ומכל שכן המבלה את ימיו בחטא ועון, והוא שוכב על מטתו ביום מיתתו, ומתבונן במעשיו, מה יש לו מכל העבר, וצריך כעת ליתן חשבון פרטי על הכל, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו, וחושב הלואי שהייתי יכול לחזור עוד הפעם על ימי חיי באופן אחר. ועל זה הזהירו לנו יזכיר לו 'יום' המיתה, מה יאמר הוא עצמו ומה יחשוב ביומו האחרון, כאשר רואה איך שכל העולם הוא הבל הבלים. ואשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב.

וחיי האדם דומה לילד המשחק שבונה לו בית גדול מ'קליקס', ושוב בא חבירו וסותרו, והוא מתחיל לבכות בלי הפוגות סתרו לו ביתו. והמבוגר העומד בצדו שוחק בקרבו, הבית הבל, ובנינו וסתירתו הבל, ומצטער על הבלי הבלים. או כשמשחק במשחק של מעות, ואחד מרויח וקונה בתים ומתעשר, והשני נעשה עני, הראשון מלא שמחה, והשני מלא תוגה, ושוב סוגרין המשחק ורואין שהכל הבל. - כן הם גם חיי האדם, בימי הילדות והנערות רצים אחר הבלי העולם, אבל כשמזדקן מכיר בעצמו שהכל הבל.

וזאת היא מדריגת הצדיקים שגם בימי נעוריהם הם מסתכלים על כל דבר שבועולם באותה ראייה שבני אדם יסתכלו עליהם בימי זקנותם, ולכן אין מבליים ימיהם אלא בתורה ומעשים טובים. וגם אין מצטערים על מה שעובר עליהם, כי מאמינים הם שהכל הוא לטובה, כאשר יראו בעצמם ברבות הימים כאשר יסתכלו לאחור. וזהו שאמר הכתוב, ואברהם זקן בא בימים, שגם בימי נעוריו היה

נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' יצחק יודא ברוין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול מוב	נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' אברהם יוסף וויינער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בתו למול מוב	לע"נ מרת חנה ב"ר אליעזר הכהן ע"ה נפטרה ג' כסלו תש"ע לפ"ק תנצב"ה נתגרב ע"י בנה מוה"ר ר' שמחה פריעדמאן הי"ו
נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' דוד ברוין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למול מוב	נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' שלמה זלמן פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול מוב	נתגרב ע"י ידידיו מוה"ר ר' לייב האפפמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בתו למול מוב